

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתפט

ערב שבת קודש

פרשת דברים / חזון

ה' במנחם־אב ה'תשע"א

יוצא־לאור עלידי

מכון ליובאוויטש שעל־יד

צעירי־אגודת־חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ה' במנחם-אב ה'תשע"א – י"ב במנחם-אב ה'תשע"א

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ה' במנחם-אב	הלי תרומות פרק י-יב.	הלי מכירה פרק כא.	מל"ת קלה. קלו.
ש"ק	ו' במנחם-אב	פרק יג-טו.	פרק כב.	מל"ת קלו.
א'	ז' במנחם-אב	הלי מעשר.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק כג.	מ"ע קזו.
ב'	ח' במנחם-אב*	פרק ד-ו.	פרק כד.	מ"ע קזו.
ג'	ט' במנחם-אב**	פרק ז-ט.	פרק כה.	מ"ע קזו.
ד'	י' במנחם-אב	פרק י-יב.	פרק כו.	מ"ע קזו.
ה'	יא' במנחם-אב	פרק יג-יד. הלי מעשר שני ונטע רבעי.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק כז.	מ"ע קזו. קכח. מל"ת קנב.
ו'	י"ב במנחם-אב	פרק כ-ד.	פרק כח.	מל"ת קנ. קנא.

* השיעור של ערב תשעה באב – ללמוד קודם חצות היום. ** השיעור של תשעה באב – ללמוד במוצאי היום.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							ד' 72 לפני הזריחה	ד' 120 לפני הזריחה	
8.01	7.34.9	1.21	12.47	9.20	6.05	5.02	4.38	3.38	ו', ה' במנ"א
8.00	7.34.1	1.20	12.46	9.21	6.06	5.03	4.39	3.40	ש"ק, ו' במנ"א
7.59	7.33.2	1.20	12.46	9.21	6.07	5.04	4.40	3.41	א', ז' במנ"א
7.58	7.32.3	1.20	12.46	9.21	6.07	5.05	4.41	3.42	ב', ח' במנ"א
7.57	7.31.3	1.20	12.46	9.22	6.08	5.06	4.41	3.43	ג', ט' במנ"א
7.56	7.30.4	1.20	12.46	9.22	6.09	50.7	4.42	3.45	ד', י' במנ"א
7.55	7.29.4	1.19	12.46	9.22	6.09	5.07	4.43	3.46	ה', י"א במנ"א
7.54	7.28.4	1.19	12.46	9.22	6.10	5.08	4.44	3.47	ו', י"ב במנ"א

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו ('סדר הכנסת שבת') מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת		ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש
דברים / חזון	6:57	8:12	7:13	8:14	7:13	8:15	7:07	7:14	8:13
ואתחנן / נחמו	6:51	8:04	7:06	8:07	7:06	8:07	6:58	7:08	8:06

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעלי"ד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

את הוראות התורה מקבלים מ'משה' שבדור

כיצד נוספו בספר דברים, הנקרא 'משנה' תורה, הוראות ומצוות חדשות, שלא היו בארבעת הספרים הקודמים? • מעלת ספר דברים בהיותו ה'סיום' וסך-הכול, שבו נמצאת הנקודה הכוללת את כל העניינים, ומתגלה גם מה שלא ניכר קודם • לא ייתכן "ויאמינו בה" כדרוש אם חסר באמונה ב"משה עבדו" • משה שבדורנו הוא 'ממוצע המחבר', שעל-ידו דווקא נמסרות ההוראות הנוגעות לאמונה בה' • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

ומסתמא גם הם - השלוחים - אומרים "לחיים" היכן שנמצאים, אם הם כבר לאחר התפלה, ויאחלו ויברכו - כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם⁶ - "לחיים עם כל הפירושים", ובמילא, לא יצטרכו לבקש בקשות פרטיות, וכל העניינים שצריכים להיעשות על-ידם יהיו בהצלחה מופלגה.

* * *

ב. מפרשת מסעי - באים ל"אלה הדברים", "משנה תורה".

אף-על-פי שמשמעות דברי הגמרא⁷ שד' ספרים הראשונים יש בהם מעלה יתירה לגבי ספר דברים, מכל מקום, יש מעלה בספר זה, שבו נאמר "אלה הדברים אשר דבר משה", ועל דרך מה שכתוב⁸ "זכרו

א. בנוגע לשלוחים שנסעו לארץ-ישראל¹ בשם כל אנ"ש ובשמי, אשר, על-פי התכנית, אמורים הם להגיע בערב שבת הבא - יום ההילולא של האריז"ל אשר הרח"ו כותב עליו² "עיר וקדיש מן שמייא נחית" - ל"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה"³,

ייתן השם יתברך שיהיה זה בהצלחה מופלגה - "למעלה מהטבע", אינו מספיק עדיין, אלא בהצלחה מופלגה - ויומשך הדבר בעילוי אחר עילוי, שכן, בבלי גבול גופא ישנם דרגות בלי גבול⁴, ובמילא יומשך בעילוי אחר עילוי, למעלה גם מבלי גבול.

וכיון ש"גדולה לגימה שמקרבת"⁵, יאמרו כולם "לחיים",

1 ראה שיחת ח"י תמוז (לעיל ע' 112). וש"נ.

2 בהקדמתו לשער ההקדמות (נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עץ החיים ע' 78).

3 עקב יא, יב.

4 ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"א ע' 26. וש"נ.

5 ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

6 סה"ש תש"ז ע' 138. ה'שי"ת ע' 376. ועוד.

7 מגילה לא, ב.

8 מלאכי ג, כב.

ג. ובנוגע לענייננו:

ישנם כאלו שטועים וסבורים שאין צורך ב"ממוצע", אלא הוא והקב"ה... אך האמת אינו כן, אלא כמו שכתוב¹² "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", והיינו, שעל-ידי האמונה במשה עבדו נעשה "ויאמינו בה"¹³. כאשר חסרה האמונה במשה, חסר גם ב"ויאמינו בה", ועל-ידי האמונה במשה עבדו נעשה "ויאמינו בה"¹⁴ בהוספה ובאופן נעלה יותר. וכן הוא גם בנוגע למשה שבכל דור ודור¹⁴, עד למשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ובמילא יש לדעת שכל ההוראות שנתגלו ונמסרו על-ידי "משה עבדו", שהוא ה"ממוצע המחבר"¹⁵, הם עניינים עיקריים, כיון שעל-ידי "משה עבדו" נעשה "ויאמינו בה". ואין לחשוב שהוא בעצמו ויכול לגלות ולפעול כו', כיון שמדובר אודות עניינים שניתנו מסיני למשה דווקא. ודווקא על-ידי ההוראות שמקבלים אנו ממשה שבדורנו, נעשה אצלנו "ויאמינו בה".

ועניין זה אינו באופן של "חוקה חקקתי גזירה גזרת"¹⁶, שאין לזה מקום בשכל, אלא זהו עניין שרואים במוחש - שעל-ידי זה ש"אנכי עומד בין הוי' וביניכם" מיתוסף ב"להגיד לכם את דבר הוי"¹⁷.

ודווקא בכוחו של משה להתחיל "משנה תורה" עם חטא העגל¹⁸, ולא להתפעל אלא לילך הלאה והלאה, עד לסיום - "לעניי כל ישראל", שזהו עניין הראייה.

(משיחת ש"פ מטות מסעי, מבה"ח מנחם אב, ה'תשט"ז.

תורת מנחם, כרך יז, עמ' 130-132)

תורת משה עבדו", שאף-על-פי שלפי הפירוש הפשוט ופירוש האמיתי קאי על כל התורה, מכל מקום, המפורש בקרא, "תורת משה עבדו", קאי במיוחד על "אלה הדברים אשר דבר משה"⁹.

ב"אלה הדברים אשר דבר משה" ישנם כמה הוספות, חידושי דינים והוראות כו', שלא מצינו בד' ספרים הראשונים. ולכאורה: כיון שספר דברים אינו אלא חזרה על דיני התורה שנאמרו לפני זה, כיצד יש בזה חידושים?

אך העניין הוא, שזוהי מעלת ה"סך-הכול" - שזהו ענינו של ספר דברים שהוא ה"סך-הכול" של כל התורה:

ב"סך-הכול" ישנה הנקודה של כל העניינים, ואף שאין בזה חידוש, שהרי הכול נלקח ממה שיש כבר לפני כן, מכל מקום, יש עניינים שלפני כן היו באופן אחר, וכאשר נעשה ה"סך-הכול" מתגלה מה שלא היה ניכר לפני כן.

ועל דרך המעלה שבספירה היותר אחרונה, שבה כלולים כל הספירות שלפני זה - שלאמיתו של דבר מושרשת היא ומגעת למקום שלמעלה מכל הספירות¹⁰.

וזהו עניין "אלה הדברים אשר דבר משה" - דאף שעניינים אלו נלקחו מהספרים שלפני זה, ואם כן יכול משהו לחשוב: לשם מה זקוק אני להוראותיו של משה, יכולני לקחת את הדברים מהיכן שמשה לקחם? - על כך אומרים לו: לא תוכל לברך לגלות את הדברים, כי אם משה רבינו - "אלה הדברים אשר דבר משה",

ועניין זה גופא שמשה לוקח את ה"סך-הכול" מהספרים שלפני זה - הנה גם זה ניתן למשה מסיני, והיינו, שכשם שענייני התורה עצמם כפי שהם כלולים בהעלם ניתנו למשה מסיני, כמו כן גם הגילוי שנתגלה ב"משנה תורה" ניתן למשה מסיני, ומי שמכחיש חסוּשֵׁלּוּם ואומר על אות אחת ב"משנה תורה" שלא ניתנה למשה מסיני - הרי זה כופר בתורה, כפסק הרמב"ם¹¹.

(9) ראה פי' עיון יעקב לע"י ב"ב יד, ב.

(10) ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' נז. וש"נ.

(11) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(12) בשלה יד, לא.

(13) ראה מכילתא עה"פ.

(14) ראה תקו"ז תט"ט (ק"ב, רע"א. קיד, רע"א).

(15) ראה סה"ש תורת שלום ע' 158.

(16) תנחומא חוקת ג. ועוד.

(17) ואתחנן ה, ה.

(18) ר"פ דברים ובספרי ופרש"י.

משיח מחכה בחוסר-סבלנות

כבר עברו את כל הברורים והניסיונות

ההוראה לבני-ישראל בדורנו זה, דור האחרון של הגלות - שמכיוון שעומדים בסיום הגלות ד"ערכות מואב" ולפי כל הסימנים בגמרא, ולפי מה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הכפתורים, ו"לא לתר לגאולה", ומשיח עומד אחר כתלנו, וכו' וכו' - מוכן שעכשיו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקושי של הגלות רחמנא-ליצלן, אלא) שעומדים "בעבר הירדן", נמצאים כבר בעלייה להיכנס לארץ-ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם".

ובמכל-שכן וקל-וחומר: אם בנוגע להכנות לכניסתם בפעם הראשונה לארץ-ישראל (כשבני-ישראל היו עדיין "בערבות מואב") כבר נרגשה רק העלייה שבזה ("בעבר הירדן") [...].

על-אחת-כמה-וכמה גלות זה האחרון, כאשר כבר עברו עבודת הברורים בגלות, וכל הניסיונות עד לחבלי משיח, הדברים המבהילים הבלתי משוערים כלל וכלל (אפילו לאומות העולם) שאירעו בדורנו זה, היה לא תהיה, לא תקום גו' - הרי דבר ברור ופשוט, שעכשיו הוא איך שבני-ישראל נמצאים "בעבר הירדן", ונכנסים מיד לארץ-ישראל, ביחד עם משה רבינו כפשוטו ממש (כפי שביקש בתפילתו "ואתחנן אל ה' גו'") בגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחריה גלות, על-ידי משיח צדקנו.

שהוא עומד ומצפה חסר סבלנות לרגע שיגאל את בני-ישראל מהגלות, וזה יכול להיות תיכף ומיד ממש, ועד כדי כך שהגמרא אומרת שמשיח "יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו (משיח) שרי חד ואסיר חד, אמר דילמא מבעינא דלא איעכב" (שרי חד נגע ומקנחו וקושרו ואחר-כך מתיר האחר כו' ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר איבעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירות שני נגעים).

ועל-אחת-כמה-וכמה שלאחרי כל העבודה דבני-ישראל בהתאם ל"בקולו תשמעו", הרי בוודאי שמשיח בא "היום", ויתירה מזו - מכיוון שבוודאי עשו בני-ישראל תשובה, הרי ישנה ההבטחה ופסק-דין ברור ש"מיד הן נגאלין", ולא עיכבן אפילו כהרף עין, ובפרט שבוודאי המצב הוא ד"זכו", ובמילא בא משיח "ארו עם ענני שמיא".

...ההוראה בפועל מכל זה:

יהודים צריכים לדעת שבוודאי כבר בא הזמן שמשיח יבוא, כנ"ל בארוכה, צריך רק שיהיה "עמדו הכן כולכם" עם געגועים למשיח, ובוודאי שעל-ידי זה יפעלו ויגלו ביאתו.

וזה שלעת עתה עדיין לא בא - זוהי קושיא, שכל קושיא באה מהעלם והסתר הגלות, ובוודאי שמשיח בעצמו יתרצה; אבל אסור שזה יחליש יהודי חס ושלום, אלא אדרבה - זה צריך לעורר עליה יותר נעלית בעבודה "בעבר הירדן" - תוספת מרץ וחיות, להוסיף ביתר שאת וביתר עז ב"משפט" (תורה) ו"צדקה", שמביאים הגאולה, "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

(מהתוועדות שבת-קודש פרשת דברים, תשעה באב (נדחה) תשמ"ח; התוועדות תשמ"ח, כרך ד, עמ' 120-119)

לימוד סדר קדשים בעבר ובהווה

מה כתב האריז"ל על לימוד סדר קדשים? • האם עסקו גם האמוראים בלימוד סדר קדשים, ומה פשר ריבוי הגרסאות בסדר זה במיוחד? • דווקא בשנים הכי אחרונות מתווסף בלימוד סדר קדשים", אמר הרבי • ביאור ההבדל בידיעת האמוראים בין ארבעה סדרים לשניים • וכיצד הגיב כאשר הוזכר ה'כולל' שהקים ה'חפץ-חיים' ללימוד סדר קדשים?

הזכיר אחד הנוכחים שמדברי רש"י במסכת בבא מציעא משמע שקדשים נוהג בזמן הזה. הרבי הגיב מיד: "הכוונה שם היא ללימוד ההלכות" (בצל החכמה' עמ' 70).

יותר מפעם אחת ציין הרבי לדברי רבי יהודה החסיד, ב'ספר חסידים' סימן רסא, שם נאמר: "אהוב את המצווה הדומה למת מצווה שאין לה עוסקים כגון שתראה בני עירך לומדים מועד וסדר נשים תלמוד סדר קדשים".

אמנם ר"י החסיד עצמו כתב בסימן תתריא: "לימוד תחילה מה שנוהגים תדיר ויוכל ללמד אחרים... ולא יתכן לאותם שלא למדו עדיין מסכתות הצריכים להם להורות בכל יום שילמוד להם מסכתות שנוהגים לימות המשיח".

וכן כתב רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה פרק ב' סעיף יא: "ויש לו לעסוק תחלה בסדר קדשים... ואחר-כך במשך הזמן... יעסוק בסדר טהרות וזרעים והם קודמים לסדר מועד נשים נזקין מאחר שכבר עסק הרבה בלימוד המביא לידי מעשה שהן הלכות השנויות בג' סדרים אלו (לכד ברכות וחולין ונדה)".

יחקוק סדר קדשים

במאמר אדמו"ר הזקן בליקוטי-תורה, דיבור-המתחיל 'והדרת פני זקן' (קדושים ל,ד), שבו מדובר על "מי שתופס במוח הזיכרון וחקוק על ליבו תמיד... מאחר שהתורה במוח הזיכרון שבנשמתו כו", מסיים בהמשך:

"ומעלמא דאתגליא, היא התורה שבעל-פה על-כל-פנים, לפחות יקנה ויחקוק סדר קדשים, הנקרא חכמה בדברי חז"ל, ומכפר עוונותיו של אדם, כמו שכתב האריז"ל".

דברים אלו נתבארו בשיחת ש"פ קדושים תשכ"ה (תורת מנחם כרך מג), וראה לקוטי שיחות כרך ז, עמ' 146.

איזה לימוד עדיף

בשנת תשל"ט, בעת ביקורו של הגאון רבי פינחס-מנחם אלתר [לימים האדמו"ר בעל 'פני מנחם'] מגור עם מחותנו יבדל לחיים טובים וארוכים - אב"ד אונגוואר ובעל 'משנה הלכות',

בביקורו של הגאון רבי מרדכי סאוויצקי אצל הרבי, בראש חודש כסלו תשמ"ח, הזכיר האורח את פעילותו של ה'חפץ חיים' בארגון חבורות ללימוד סדר קדשים. הרבי הגיב בהזכירו את דברי הר"ן (בדרשותיו דרוש ב', ועוד גדולים כהרמב"ן ועוד) בטעם ציווי ה' לנביאים לביצוע פעולות גשמיות, כדי לקשר את הנבואה בגשמיות העולם וכך להבטיח את התגשמותן ומימושן בפועל ('מקדש מלך' כרך א' עמ' 379-378).

הבדל בהבנת ה'שישה סדרים'

עוד כתב הרבי על הלימוד בימי הש"ס, בהערה בלקוטי שיחות (כרך ו, עמ' 52 הערה 27):
 דאף שכל העניינים שנתגלו על-ידי חז"ל - לאחר-יזה גם הם כמו "דבר משנה" לענין הדין "טעה בדבר משנה חוזר" (ראה סנהדרין לג, א. חושן משפט ריש סימן כה. הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ב ס"א), מכל מקום אינם בפשטות כל-כך כמו הלכה למושה מסיני. וכמו בזמן האמוראים ב"טעה בדבר משנה (כמש) חוזר" - דחוזר בכל ששה סדרים - אבל בד' סדרים גם לא היו טועים, מה-שאין-כן בזרעים וטהרות (להעיר מלקוטי הש"ס להאריז"ל לחגיגה יג, טעם על-פי הסוד) דלא היו בקיאין (רבינו תם בהקדמת ספר הישר. וכן משמע ברש"י חולין קי. סוף עמוד ב (ד"ה דתנן) ובכ"מ. וגם לדעת התוספות שם, על-כרחי-צריך-לומר שחלוקין בהבנת טעמי המשניות כמפורש בברכות (כ, א) ובמילא גם במסקנא להלכה. ועיין בהנסמן בשדי חמד - פאת השדה - כללים א, סוף סעיף קטן כא).

(וראה גם תורת מנחם כרך ד' עמ' 62; כרך יג עמ' 152-151).

ביאור הדברים (ראה 'אוצר חידושים בש"ס' סנהדרין עמ' פט"ז):
 אף-על-פי שבכלל היו האמוראים בקיאים במשניות כנ"ל, היה זה בעיקר בד' הסדרים: מועד, נשים, נזיקין וקדשים, שבהם לא היו טועים כלל בזמן האמוראים. אך בזרעים וטהרות כבר ביאר רבינו תם בהקדמתו ל'ספר הישר', שבסדרים אלו לא היו האמוראים בקיאים כמו בד' הסדרים,

ושם פרק ד' סעיף ג: "ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגין עכשיו במעשה - מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצוות...".
 [וראה בהערות וציונים להגה"ח הרב מרדכי-שמואל אשכנזי שליט"א מד"א דכפר-חב"ד והנאסף שם - באריכות].

מיעוט הלומדים

בשיחת יום שמחת-תורה תשכ"ד (תורת מנחם כרך לח עמ' 126) אומר הרבי:

בנוגע לסדר קדשים - הנה אפילו בדורות הראשונים עסקו בו רק מעט, ולכן מצינו בסדר זה ריבוי חילופי גירסאות, ולא נתבארו הגירסאות הנכונות כמו בשאר הסדרים מצד מיעוט הלומדים בו. ובסדר קדשים גופא - הנה במסכת ערכין בפרט יש ריבוי גירסאות שונות וסוגיות חמורות כו'.

גם בש"פ עקב תשל"ז (שיחות-קודש תשל"ז כרך ב' עמ' 468) אמר הרבי:

זו הסיבה שבסדר קדשים יש ריבוי גרסאות וכו', משום שהלימוד בסדר זה לא היה כמו בשאר הסדרים. אמנם בשנים האחרונות נתרבה הלימוד בסדר קדשים.

באותה הזדמנות אמר הרבי:

ה'סיום' על סדר קדשים - שעל-ידי-זה "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" זאת אומרת שהלימוד ועיסוק בתורת עולה מקרב את בנין בית-המקדש והקרבת העולה בפועל.

וכפי שרואים (ב"השגחה פרטית") שדווקא בשנים הכי אחרונות מתוסף בלימוד סדר קדשים - מה-שאין-כן בשנים ואפילו בדורות שלפניהם היה לימוד מועט בסדר זה.

דוגמא לעובדה שאפילו בדורות הראשונים לא היה נפוץ הלימוד בכל הסדרים מצינו בדברי הגמרא (בבא מציעא קיד, ב) "אמר ליה בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא?! [=בארבעה סדרים איני מצוי, בשישה אהיה מצוי?!], ומכאן שגם בארבעה הסדרים שהיה הלימוד בהם, בכל-זאת - "לא מצינא", וכל-שכן בשני הסדרים הנוספים וכו'.

סדרים, ולדעת התוספות היו בקיאין בכל השישה סדרים בשווה.

ויש לומר שגם לשיטת התוספות, שאפילו משניות דזרעים וטהרות היו שגורות בפייהם, מכל מקום יש הבדל בין זרעים וטהרות לשאר הסדרים. שהרי מפורש בברכות (כ,א. ותענית כד,א. וסנהדרין קו,ב) "אמר ליה רב פפא לאביי... דרב יהודה כולי תנווי בניזיקין הוה (ופירש רש"י בברכות: לא היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים, אלא בתלתא בבי שלנו)... וכי הוי מטי רב יהודה בעוקצין... אמר הויות דרב שמואל קא חזינא הכא (כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמרא)".

הרי מובן מהגמרא ופרש"י שיש חילוק בהבנת טעמי המשניות בין זרעים וטהרות שאין עליהם גמרא, לבין הד' סדרים. ואם יש חילוק בין הסדרים בהבנת טעמיהם, הרי במילא יש הבדל ביניהם גם בידיעת המסקנה להלכה. (ועיין בהנסמך ב"שדי חמד" פאת השדה - כללים א' סוף סעיף קטן כ"א).

חוסר בלימוד קדשים

וארבעה סדרים עתה - הוסיף הרבי בהתוועדות שבת-קודש פירש עקב תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז כרך ב' עמ' 467) - הם חוץ לסדר קדשים וטהרות, שכן סדר זרעים לומדים גם בימינו, וגם למדוהו בזמן הש"ס בארץ-הקודש (ראה פירוש רש"י שם ד"ה בשיתא מצינא), מה-שאין-כן קדשים שכנראה בפועל - בישיבות שברורות האחרונים, אין עוסקים בלימודו. ומפירוש המשניות ריש קדשים נמצא (על-פי הטעם שכותבו) שגם בזמן הש"ס היה חסר בלימודו לגבי השאר.

והוסיף הרבי בסיום השיחה שם:

ומה שאיתא בפירוש רש"י שם (ד"ה בארבעה) שהארבעה הם מועד ישועות נשים וקדשים, ושאר שני הסדרים (שלא היו לומדים) הם זרעים ומועד (שם ד"ה בשיתא) - הרי מזה מוכח רק שהיו לומדים קדשים בזמן הש"ס (והעיקר - לאו דוקא בעיון כבהשאר. וראה הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פרק ב' סעיף י"א).

ולכן הגם שהדין ד"טועה בדבר משנה" הוא בכל השישה סדרים, אבל רק בזרעים וטהרות היתה קיימת המציאות של טועה בדבר משנה.

ובאמת נחלקו בזה רש"י ותוספות, אם האמוראים היו בקיאין בזרעים וטהרות, ורבינו תם הנ"ל הוא בשיטת רש"י שכתב בחולין (קי, ב. ד"ה דתנן): "כלומר מדפשוט לך בדידה דשריא אלמא שמייעא לך הא מתניתין, ובסדר זרעים היא". ובוה תירץ קושיית התוספות (ד"ה דתנן) שהקשו: "ותימא רב ספרא מעיקרא מאי סבר שלא הביא לו המשנה", ולכן כתב רש"י שהמשנה היא בסדר זרעים, ומטעם זה לא הביא לו רב ספרא המשנה בתחילה, שסבור היה שאינו בקי בה. אבל התוספות מסיימים שם את שאלתם "דמשניות אפילו בזרעים וטהרות היו שגורות בפייהם".

ושוב מוצאים חילוק זה בין רש"י לתוספות בבבא-מצייעא. דבגמרא שם (קיד, סע"א וריש ע"ב): "אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים... אמר ליה לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות, אמר ליה לא מתני מר טהרות, דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין... אמר ליה בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא (בתמיהה)".

ופירש רש"י בארבעה לא מצינא - בגירסא דארבעה סדרין, כגון מועד, ישועות (נזיקין), נשים, שהן נוהגות בזמן הזה כבזמן הבית, וקדשים נמי כדכתיב ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי, ואמרינן (מנחות קי,א) אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה בכל מקום, מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בבית המקדש. בשיתא מצינא, בתמיהה, זרעים אינו נוהג בחוצה לארץ, וכן טהרות".

אבל בתוספות שם ד"ה "הכי גרסינן", כתבו שהגרסה הנכונה בגמרא היא "דתניא" ולא "דתנן", משום "דאינה משנה בשום מקום", והוסיפו: "דמשניות אף של זרעים וטהרות היו שגורות להם כדמשמע בכמה דוכתין. והא דקאמר בארבע לא מצינא כשיתא מצינא, היינו בתוספתא".

הרי מבואר שלדעת רש"י לא היו האמוראים בקיאין בזרעים וטהרות, כפי בקיאותם בשאר הד'

שכתב הרמב"ם (הלכות מקוואות בסופן) שאף-על-פי שטבילה במקוה היא מכוח גזרת הכתוב הרי רמז יש בו שכשישנן דעות רעות יש לטבול "במי הדעת הטהור", אשר זה אמור על לימוד התורה (חסר הביאור).

והביאור על-פי פנימיות העניינים ש'קדשים' קשור בחכמה, ו'טהרות' - קשור בדעות [וכדברי הגמרא (שבת לא, א) על הפסוק "והיה אמונת עתיך גו'" (ישעי' לג, ו)] וזהו הסדר מלמעלה למטה (תחילה - קדשים - חכמה, ואחר כך טהרות - דעת), מה שאין כן מלמטה למעלה הרי הסדר הוא להיפך: תחילה דעת ואחר כך חכמה, כמבואר בכמה מקומות.

וכאשר מסיימים את סדר קדשים מגיעים למסכת תמיד שם איתא "שיבנה (בית המקדש) במהרה בימינו אמן" וזוכים לענין "יראה כהן בציון", כאשר רואים את הכהן, שהוא ה"קדוש" בין בני ישראל עצמם ומקריב קרבנות בבית-המקדש השלישי בקרוב ממש.

ובמילא הרי מגמרא זו לפי פירש"י: (1) דוגמא (כנ"ל), (2) הסברת האמור שאין לומדים "קדשים", אף שנופץ לימוד חולין (שהרי תמיד למדו מסכת ברכות מזרעים ונדה מטהרות - ואף-על-פי-כן כותב רש"י שלא למדום כל-כך), (3) תירוץ מה שאפשר להקשות לכאורה מהחוב ללמוד כל הסדרים (הל' ת"ת לאדה"ז שם סעיף יו"ד).

מטהרה לקדושה

כרקע לדברים אלו אמר הרבי (ש"פ עקב שם עמ' 468):

כיון שנערך סיום על סדר קדשים הנלמד עתה, באים ללימוד טהרות לעתיד-לבוא דווקא, שאז יקויים "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב). לכאורה היה הסדר צריך להיות טהרות ואחר-כך קדשים, שהרי טרם הכניסה לבית-המקדש [כמסכתות מידות, תמיד עד לקנים] נדרשת טהרה, ולפועל הרי קדשים קודמת לטהרות. [ולהעיר ממה

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

הלכות ומנהגי חב"ד

ערב שבת קודש

ה' במנחם-אב

גם השבת עורכים 'סיום' עם סעודה⁵.
מנחה⁶. פרקי-אבות - פרק ג'.
מוצאי שבת:
מברילים על היין⁷.

יום שני

ח' במנחם-אב, ערב תשעה באב

אחר חצות היום, לומדים דברים המותרים
בתשעה באב, כמו איוב, וכדברים הרעים שבירמיהו,
ומדרש איכה⁸.

אמירת שיעורי חת"ת היום: לכתחילה - לפני

יום ההילולא של האריז"ל - מעורר בפשטות
- שנוסף להוספה ב'משפט' ו'צדקה' בכלל, שהם
בהדגשה מיוחדת אצל האריז"ל - שיוסיפו בכל
הפעולות והפצת המעיינות חוצה "זאת החכמה",
ובפרט כמוסבר בתורת חסידות חב"ד¹.
ב'שבת חזון'² לוכשים בגדי שבת³.

שבת קודש פרשת דברים

ו' במנחם-אב, 'שבת חזון'

בקריאת התורה מסיימים לכוהן "כאשר דיבר
לכם" ומתחילים ללוי "איכה אשא לבדי", כנדרס
בחומשים הרגילים⁴.

5) סה"ש תנשי"א ח"ב עמ' 708 (נעתק ב'לוח השבוע' שבוע שעבר).

6) הסיבה לאריכות הקטעים לעולים בקריאת התורה בפרשת 'ואתחנן' במנחת-שבת ובימי שני וחמישי, היא לכאורה מפני שאין רוצים לסיים או להתחיל ב'בית פעור'. וע"ע.

7) בלוח כולל-חב"ד, ע"פ הרמ"א סי' תקנ"א ס"י, כתב שנתנים לשתות לתינוק שהגיע לחינוך בעיניי ברכות, אך עדיין אינו יודע להתאבל על ירושלים [ובאמת קשה להגדיר מצב כזה. וראה א"א להרה"צ מבוטשאטש על אתר], ואם אין תינוק - שותה המבדיל בעצמו, ע"כ. וראה שיחות קודש תשל"ח ח"ג עמ' 496 (בהוצאה החדשה: ח"ד עמ' 388), שבמוצאי-ק' מטו"מ, ב' מנ"א, שכח המבדיל [הת' הר"ר ישראל-מרדכי שי' קאזאמינסקי] והחל לשתות את היין מהכוס, והרבי הורה בידו תנועת-תמיחה, ואמר [או סימן בידו] שיתנו לילד לשתות [היו שם מעט בחורים. הילד היה אלחנן-דוב שי' בר"ד מרוזוב, בן י"א אז, שחונך בביתו שלא לשתות מהיין ולכן סירב לראשונה, ושוב סימן לו הרבי לשתות, ולבסוף נענה] וכשהילד שתה, חיך הרבי [ביותר, ויצא לחדרו] (והוא מרשימת הרה"ר ר' [אז: הת'] שלום-יעקב שי' חזן. ההוספות במוסגר מפי ר' אלחנן ואחרים שהיו שם).

8) לוח כולל-חב"ד (מנהג ישראל, רמ"א סו"ס תקנ"ג).

1) 'התוועודיות' תשמ"ט ח"ד עמ' 109.

2) 'מצווה לפרסם (ו'בשם אומרו') אודות תורת הרה"צ מברדיצ'וב בעניין 'שבת חזון' ש'חזון' מלשון ראייה, שבו מראים לכל אחד ואחת את המקדש דלעתידי מרחוק" - 'התוועודיות' תשמ"ח ח"ד עמ' 132.

3) ספר-המנהגים עמ' 46, שכן נהג אדה"ז, ושי"נ לפוסקים הדנים בעניין זה, וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז חלק ה"ו עמ' 1846 בשולח-הגיליון.

הטעם - כדי למנוע אבילות דפרהסיא בשבת. ולהעיר מהנהוג בין אנ"ש (וככל החסידים - נטעי-גבריאל פכ"ה הערה טו), שאף את פסוקי התוכחה מהפטרות 'חזון' [אבל - גם את הפטרות ת"ב שחרית] אין קוראין בניגון איכה, שלא כמנהג העולם (המובא בשו"ת הריב"ש סי' קיב, מג"א סי' רפב ס"ק יד, שערי-אפרים שער ט סכ"א). וראה 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"א ס"ק ג.

4) כך נהגו אצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בלויבאוויטש, ולא כנדרס בס' המנהגים ס"ע 31 ובלוח כולל-חב"ד. וראה בקשר להנהגה זו ב'לוח השבוע' לשבוע שעבר, הערה 4.

הביצה אחרי ברכת המזון¹⁷.

יום שלישי

צום תשעה באב¹⁸

ביום שני, לפנות ערב, חולצים את הנעליים ומסירים את הפרוכת¹⁹ [וכיוסיי הבימה ועמוד הש"ץ].

בתשעה באב נועלים נעלי גומי ובר או סנדל שאינו של עור. ודלא כהמחמירים בזה²⁰. מדליקים אור רק כפי הנחוץ לתפילה ולקריאת

17) בנטעי־גבריאל פנ"א סי"ט כ' שאומרים לפני ברהמ"ז על נהרות בבל, וכמדומני שאין מנהגו כן, אלא אומרים 'שיר המעלות' כהוראת אדה"ז בסידורו (נעתק בשער הכולל פל"ד ס"ב ובפסקי הסידור שבסוף השו"ע הוצאת קה"ת ח"א במהדורה הישנה עמ' 349, ומשום־מה נשמט מהמהדורה החדשה עמ' תרכו) לומר זאת **בכל יום** שא"א תחנון (ואין מוסיפים על האבלות יותר מהמוכרח. ואולי אדרבה - יש בזה משום עידוד, כבכמה עניינים).

18) בעניין חולה בתשעה באב, בעלמא נהוג לפסוק שיאכל כרגיל (וראה פסקי־תשובות סי' תקנ"ד ס"ק ט, שם מביא גם את אלה שהחמירו לאכול בשיעורים וכיו"ב. נטעי־גבריאל בין־המצרים ח"ב פרק סו הערה ח), וכן שמעתי מכמה מרבני אנ"ש שאינם מכירים כלל פסיקה כזו שיאכל בשיעורין בדומה ליוהכ"פ. ואף בששו"ת הצמח־צדק או"ח (במהדורת תשנ"ד: סי' קח"ק) מציע לאכול בשיעורים, הרי שם מדובר: (א) למי שרוצה להחמיר, וגם זה - רק (ב) לבריאים (שבגלל המגפה דאו ר"ל חייבים היו גם הם לאכול).

ומה שהביא הרבי עניין "כדי־אכילת־פרס" דווקא ב'מנהגי בין המצרים (ותענית ציבור) (בסוף 'רשימות על מגילת איכה' להצמח־צדק, קה"ת תשי"א, עמ' 61, ומשם לספר־המנהגים עמ' 45), כשהכוונה כנראה לחידושו האמור של הצ"צ, לכאורה כוונתו בשני הקטעים הללו (שיעור עינוי **בד' צומות** = שבצומות האחרים לכו"ע אין אוכלין בשיעורין) בככותבת, ושיעור אכילת פרס) היא רק לעניין זה, שמי **שאכל** בשיעורין בכל התעניות נקרא 'מתענה' ויאמר ענו ויעלה לתורה (כמ"ש בפסקי תשובות סי' תקס"ו אות ו בשם שו"ת מהר"ם שיק סי' רצ, מרחשת ח"א סי' יד, ובשם הגרש"ז אויערבך, הובא גם בש"ש כהלכתה בהערות ס"פ לט). וראה קובץ 'אהלי ש"ל גיליון 3, עמ' קח.

חולה וקטן האוכלים סעודה, אומרים [שיר המעלות] - כדלעיל בהערה הקודמת] 'חם' ברהמ"ז רק לאחר 'הרחמן', כיוון שיש פלוגתא אם לאומרו בברכה שלישית (ראה שער־הכולל פל"ד ס"ט, נטעי־גבריאל פרק סו סעיף יא וש"נ).

19) לוח כולל־חב"ד.

20) עיין שערי־תשובה ואחרונים בסימן תרי"ד. דרכי־חיים - שלום ס"ק תרע"ג - ספר־המנהגים עמ' 46.

חצות היום⁹. בדיעבד - עד השקיעה¹⁰.

לימוד רמב"ם: רק לפני חצות¹¹ (השלמה - רק במוצאי תשעה־באב).

לימוד ענייני בית־הבחירה: כמו בחת"ת דלעיל¹².

במנחה אין אומרים תחנון¹³.

סעודה המפסקת¹⁴:

נהוג לשבת על הארץ (בהפסק איזה דבר¹⁵) ואין חולצים הנעליים. ואסור לאכול שני תבשילים, אבל פירות חיים או חמאה וגבינה חיים, אפילו כמה מינים, מותר. ואסור לשנות משקאות חריפים, וקפה או תה מותר. לא ישבו לאכול שלושה ביחד, ואם אכלו - לא יזמנו.

מותר לאכול עד השקיעה.

נוהגים לאכול [בסוף הסעודה - פת טבולה באפר, וכן] ביצה קשה וקרה טבולה באפר, על־שם הכתוב "ויגרס בחצין שיני, הכפישני באפר"¹⁶. ואם אוכלים תבשיל בסעודה המפסקת, יש נוהגים לאכול את

9) כנ"ל.

10) כיוון שאף בת"ב עצמו אהה"צ (שאסור מדינא) אומרים חת"ת כדלהלן.

11) כן הוא ב'מורה שיעור' להרמב"ם (מוגה).

12) ע"פ ההוראה ללומדס בת"ב אהה"צ (כדלהלן הערה 69). וראה להלן הערות 59, 60.

13) את פרקי המשניות שאומרים חיובים ובעלי יארציט אחרי התפילה, אומרים בתפילה זו כרגיל, ראה להלן ע"י ציון 34, שמתירים זאת אפילו בת"ב אהה"צ.

14) ע"פ לוח כולל־חב"ד.

15) המקור להימנע מלשבת על הקרקע ממש, מובא בשע"ת סי' תקנ"ב ס"ק ג. וראה כף־החיים שם ס"ק לט, ובילקוט־יוסף ח"ז עמ' קכט, המקילין בזה. וראה בארוכה בס' 'מנהגי ישראל תורה' שם ס"ק ו.

באבילות ובתשעה־באב, ישב הרבי על ארגו נמוך, שגובהו מעל ג' טפחים (וכן דעת בעל 'מנחת שלמה' בס' הליכות שלמה על ת"ב הע' 14, נדפס בקובץ 'ישורון' גיליון יד עמ' תשפ, וצינינו שזה דלא כמהרש"ם בס' דעת"ו יו"ד סי' שפז ס"ב).

16) בירושלמי סוף תענית (פ"ד ה"ו) מסופר שהאמורא רב, משאכל כל צרכו, היה טובל פיתו באפר, ואמר: "זו סעודת תשעה באב", לקיים מה שנאמר (איכה ג, טז) "ויגרס בחצץ שיני", הובא בב"י סי' תקנ"ב ובהגהת הרמ"א בשו"ע שם ס"ו. במקביל כתב הטור שם שבאשכנז נוהגים לאכול [ללא הגבלה באיזה זמן] ביצים [ובב"י מהגמ"י: קרים וקשים] שהן מאכל אבלים, והביאו הרמ"א שם בס"ה.

אפילו בתשעה באב, ש"אסור לקרות בתורה... משום שנאמר 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'²⁹ - חייבים ללמוד תורה בכל רגע ורגע, אלא שהלימוד הוא בחלקי התורה המתאימים ליום זה³⁰. כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היה לומד בכל שנה ושנה בתשעה באב מדרש 'איכה רבה', וסוגיית 'רבי יוחנן' דפרק הניזקין (גיטין נה סע"ב - נח סע"א)³¹. גם במשך המעתי'לעת דתשעה באב יש לערוך 'סיום' (על מסכת מועד-קטן, שהוא מהעניינים המותרים ללמוד ביום זה)³². בנוגע ללימודי יארצייט בתשעה באב: עד חצות היום, לימוד משניות דאחרי התפילה הוא בפרקי דתענית³³ ומועד-קטן (פרק ג) הידועים, ולאחר חצות היום, נוהגים בזה כמו בשאר השיעורים, היינו שהעוסק בזה בכל ימות השנה שומר עליהם גם בתשעה באב³⁴.

הקנינות, ולא יותר²¹. אחר שמונה-עשרה - קדיש תתקבל. יושבים²² על הארץ (כנ"ל) וקוראים 'איכה'. בכל פרק המתחיל 'איכה' מגביהים את הקול יותר²³. פסוק 'השיבנו' האחרון, אומר הקהל בקול רם יחד עם החזן²⁴. בספר-המנהגים מובא סיפור על הרה"צ מרוזין וחסידיו, בקשר לזריקת 'בערעלאך' ומעשי שוככות בתשעה באב. כנראה הובאו הדברים כדי שלא ירבו באבלות יותר מדי²⁵. אחר הקנינות - 'אתה קדוש', קדיש [שלם, ללא התקבל²⁶]. עלינו, קדיש יתום²⁷. אָבֵל בתוך ה'שבעה' רשאי ללכת לבית-הכנסת כלילה וביום עד גמר הקנינות²⁸. תלמוד תורה:

21) שו"ע סי' תקנ"ט ס"ג, וראה 'מנהג ישראל תורה' שם ס"ק ז.

ה' נרות הנהוגים בעמוד הש"ץ, מדליקים היום וגם מחר כרגיל.

מי שיצא לצרכיו, מותר ליטול ידיו עד קשרי אצבעותיו לתפילה (שו"ע אדה"ז סי' תרי"ג ס"ד-ה). ותמיד רצוי לגעת במקום המכוסה, כדי ליטול ולברך אשר יצר בידים נקות, (שם). במטה-אפרים שם כ' שהנוטל בכל השנה ג"פ יכול גם עתה ליטול כך, והובא בכמה ספרים ללא חולק. ולפ"ז ניתן בשחרית, לאחר לבישת הבגדים, ליטול ידיו שוב עם מגבת כנהוג כל השנה (אלא שרק עד קשרי אצבעותיו) כדי לברך ברכות-השחר.

דברים שבין איש לאשתו נוהגות היום כל ההרחקות שבסי' קצ"ה (כמבואר בשו"ע אדה"ז סי' תרט"ו ס"א ביוהכ"פ, ודין ט"ב זהה ליו"כ כדבריו בקור"א יו"ד סי' קפ"ד ריש ס"ק ב). וכנראה שמסיבה זו, כשחל ברי"מ היום, אין לוקחים זוג 'לקוואטר' (ראה גם בנטעי-גבריאל ח"ב פרק פא סי"ז והערה כ).

22) היינו לא רק שלא יישב על הספסל, אלא שיש לקרוא איכה וקנינות לא בעמידה אלא דווקא בישיבה על הקרקע. כן הביא בס' 'מנהג ישראל תורה' שם ס"ק ה מס' נוהג כצאן יוסף, ומשמעות הרוקח, מהרי"ל, כל בו וסדר היום, עיי"ש.

23) לוח כולל-חב"ד.

24) רמ"א סי' תקנ"ט ס"א.

25) וראה 'תורת-מנחם - התוועדותיות' תשי"א ח"ב עמ' 262: "בליובאוויטש היו משחקים בתשעה באב עם 'בערעלאך'... ולא היה זה 'שלא ברצון חכמים'...".

26) קדיש של הש"ץ: 'הא שלמא - כיוון שהוא לאחר אמירת פסוקים. ללא תתקבל - כי כבר אמר תתקבל מיד אחרי שמו"ע. וראה ערוך השלחן שם ס"ג. וע"ד האמור במג"א ר"ס תרצ"ג.

27) לוח כולל-חב"ד.

28) לוח כולל-חב"ד, ע"פ שו"ע ונו"כ סי' תקנ"ט ס"ו.

29) שו"ע או"ח ר"ס תקנ"ד.

30) "ראה שו"ע שם ס"ב. וראה שדי-חמד, אסיפת-דינים, מערכת בין-המצרים ס"ב סי"ב, על-דרך ובדוגמת קדימת הלימוד בעניינים שהזמן גרמא, הלכות החג וכיו"ב, בכל השנה. ראה טושו"ע ודאדה"ז או"ח ר"ס תכט, ובט"ז שם" - ספר-השיחות תש"נ ח"ב עמ' 574 (וכ"כ בילקוט-יוסף ח"ה עמ' 580, ובנטעי-גבריאל מהדו"ב ח"ב פרק עה הערה ז). וע"ש בשו"ת שבסוף הספר סי' ז. ועיין ביאור בזה בשיחת ש"פ דברים תשל"ד (שיחות-קודש ח"ב עמ' 340-342, נעתק ב'התקשרות' גיליון טיט עמ' 17). וראה לקוטי-שיחות חלק ט' עמ' 250, שבשנת תשל"ל המליץ כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כשהורה באותה שנה על עריכת משמרות ללימוד במשך כל היממה דתשעה באב, שהמתאים ביותר בלימוד עניינא דימא הוא רשימות כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק' על מגילת איכה.

בספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 547 הערה 63 מובא "שביום י"ז בתמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר - ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בבניאים) פרשת היום ע"ד 'צום הרביעי' ו'צום החמישי' (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה)". פרשת היום: מלכים-ב כה, א-כא. ירמיהו לט, ב-י. נב, יב-כז. דברי הימים-ב לו, יז-כ.

31) ספר-המנהגים.

32) ספר-השיחות תש"נ ח"ב עמ' 579 הע' 189 (ועד"ז בכ"מ, כיוון לקוטי-שיחות כרך כד עמ' 336, כרך כח עמ' 287, שה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 564 הע' 117 ושה"ש תנשא"א ח"ב עמ' 708 ועמ' 733).

33) אולי הכוונה למשניות ממסכת זו העוסקות בענייני התעניות, מפ"א מ"ד עד ספ"ג.

34) אג"ק חלק יא עמ' שו. ומציין שם ללוח היום-יום ביום זה,

לעניין לימוד חסידות, משמע שמותר³⁵.
אין נוהגים לישון על הארץ או לשים אבן תחת
הראש³⁶.

שחרית:

שיעור נטילת ידיים שחרית בתשעה באב - רק
עד קשרי האצבעות³⁷. אם יש לכלוך על-גבי העיניים
והרגילות היא לשטוף לכלוך זה במים - מותר³⁸.
אין מברכים "שעשה לי כל צורכי"³⁹ עד
למחרתו⁴⁰.

בשחרית⁴¹ אין מניחים טלית ותפילין⁴². אין אוזנים

והכוונה לומר שלימודי יארצייט דינם כמו שיעורי חת"ת. (ומה
שבתשעה באב תשמ"ח סיים הרבי במנחה דת"ב את המשניות
דמו"ק, היתה הנהגה חד-פעמית).

(35) בספר-המנהגים עמ' 77 מובא בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל
מפאריטש ז"ל, שאבל ר"ל בימי השבעה לומד פנימיות התורה.
והרי אבל חמור בעניין זה מתשעה באב, כמבואר בטור יו"ד
סו"ס שפד. וראה 'רשימות' (חוברת ד עמ' 6, 'רשימות היומן'
עמ' קנה), שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב למד פעם דא"ח בתשעה
באב, ו"כנראה למיגרס בעלמא" [כ"כ המאירי מו"ק כא,א,
בקשר לדברי מוסר]. וראה גם ספר-המנהגים עמ' 46 והערה 11.
וע"ע 'לשמע און' ס"ע רטו. ומ"מ רצוי ללמוד מעניינא דיומא,
ראה המובא לעיל הערה 30, ולהלן הערה 41.

(36) ספר המנהגים.

(37) שם עמ' 47. ובמכתב המצויין שם: "בתשעה באב, מפני
החלישות שבקדושה אין הטומאה מתאוה כל-כך לשרות...
ומתפשטת רק עד קשרי אצבעותיו" - אג"ק ח"ג עמ' קמו,
עיי"ש. וראה לעיל הערה 21.

(38) לוח כולל-חב"ד, על-פי שו"ע אדה"ז סי' תרי"ג ס"ג.

(39) סידור אדה"ז, וכן הוא בכתבי האריז"ל - ספר-המנהגים
שם.

(40) הוראת הצמח-צדק בשם רבנו הזקן. ודלא כיש נוהגים
לברך בלילה כשנועל הסנדל - ספר-המנהגים שם.

(41) ולכאורה, כיוון שאין מניעה ללמוד היום פנימיות התורה
(ראה לעיל הערה 35), הנוהגים לומר פרק תניא לפני התפילה
(ס"ה תשמ"ט ח"ב עמ' 412, ובכ"מ. ובסה"ש תש"נ ח"א עמ'
246: "על הסדר, או באופן אחר"), יאמרו זאת גם היום (ועדיף
ללמוד מעניינא דיומא, כמו באגה"ת פ"א).

(42) ע"פ ס' המנהגים, מטרור ושו"ת-ערוך סימן תקנ"ה ס"א.
בטור כתב "ויש שאינן רוצין לשנות המנהג, וגם אינן רוצין
להיות בלא ציצית, ומתעטפין בטלית-קטן תחת בגדיהם". ובב"י
בשם האגור (סי' תתמו) "היחידים לובשין ט"ק תחת בגדיהם
בלי ברכה". ובשו"ע ס"א כתב זאת כמנהג כללי: "לובשים ט"ק
תחת הבגדים בלא ברכה". הביטוי "**תחת** בגדיהם", הוא בניגוד
לדברי הטור סי' ח והשו"ע שם סי"א "עיקר מצות ט"ק ללבוש
על בגדי" - ז"א שמדין השו"ע (והרמ"א) - שלא הגיה ע"ז

את הציציות בברוך-שאמר ובקריאת-שמע⁴³.
כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היה לובש הטלית
בבוקר ופושטו, ואחר-כך מניח התפילין ומתפלל בהן
- כל זה בחדרו, שלא ירגישו בדבר. ובעת שהתפללו
- אמר תהילים וכיו"ב⁴⁴.

הש"ץ אומר 'עננו' בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'.
שכח לאומרה ונזכר קודם שאמר ה"י" מחתימת רפאנו
- חוזר ואומר 'עננו' ו'רפאנו', ואם כבר אמר ה"י" -
אומר 'עננו' בברכת 'שמע קולנו' וחותם: "ברוך אתה
ה', העונה בעת צרה ושומע תפילה". שכח גם שם
- אומרה כברכה בפני עצמה אחר 'שים שלום'⁴⁵.

בשחרית אין נשיאת כפיים, ואין הש"ץ אומר:
"אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו...". אין אומרים
תחנון. הש"ץ אומר חצי קדיש. קוראים לשלושה
אנשים⁴⁶ בפרשת ואתחנן "כי תוליד בנים", והשלישי
הוא המפטיר. חצי קדיש⁴⁷. הפטרה בירמיהו (ח,ג

מאומה) שאין להוציא הציציות לחוץ עד חצות [כמ"ש בלוח
דבר בעתו, וכן נהגו בישיבת תול"ת בצרפת], ודלא כמנהג העולם
ואנ"ש. בנטעי גבריאל ס"פ נ סיים, שמנהג העולם ללכת בט"ק
כרגיל, ועם זאת הביא בפנ"ח סכ"ב את מנהג העולם שלא
לאחוז את הציציות בק"ש כדלהלן, וכתב שם שמקורו מהאמור
לעיל, וה"ו תרתי דסתרי.

הברכי יוסף שם הביא שראה להמקובל מוה"ר שלום שרעבי
שהניח טו"ת **כרגיל** בשחרית. אך מהנהגת כ"ק אדמו"ר
מהורש"ב המובאת בפנים מוכח שאפילו למנהג רבותינו אין זה
"כרגיל", שהרי רק לבש את הטלית ומייד פשטו ואח"כ הניח
תפילין (בלבד) והתפלל.

למעשה יש ללבוש את הט"ק שיטנו בו בלילה, או עכ"פ ללבוש
כשהידים אינן נקיות, כדי שלא להתחייב בברכה (ראה לקט
יושר עמ' קי ענין ג, משנ"ב ס"ק ב, ולוח דבר בעתו).

(43) מנהג העולם, נטעי-גבריאל פנ"ח סכ"ב וש"נ.

(44) משיחת כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע - ספר-המנהגים,
ועיי"ש בהערה. וראה 'רשימות' (הני"ל הערה 35).

(45) לוח כולל-חב"ד בצום גדליה, ע"פ שו"ע אדה"ז סי' קיט
ס"ה.

(46) מי שאינו מתענה - ישתדל (אם אפשר - באמירה לגבי
מראש) שלא יקראוהו לעלות לתורה, ראה הדעות בס' פסקי-
תשובות סי' תקס"ה ס"ק ז.

(47) וכן נהג הרבי (בשנת תשמ"ח), וכמ"ש בשערי-אפרים שער
ח סעיף צט, וזאת למרות דברי אדה"ז (ע"פ המג"א) בשו"ע שלו
סי' רפב סי"ב וי"ח, שאין להפסיק בקדיש בין המפטיר להפטרה
(וכמו שהקשה בגיליון רע"א לסי' תקנ"ט ס"ד). וראה בס'
בירור-הלכה תניא סי' תקנ"ט, שריכוז עשרות שיטות הסוברות
שיש לנהוג כן (אך לא ביאר הטעם). הנושא נדון ב'התקשרות',

- ט, כג) "אסוף אסיפם"⁴⁸. מחזירים הספר לארון. "היללו".

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היה עולה למפטיר. ולפעמים בשחרית וגם במנחה⁴⁹.

אמירת כל הקינות⁵⁰. אשרי. ובא לציון גואל, ומדלגים פסוק "ואני זאת בריתי". קדיש שלם בלא תקבל. עלינו. קדיש יתום. בסיום תפילת שחרית אין אומרים 'שיר של יום' ואין כאלוקינו'. לאחר מכן קורא כל אחד ואחד לעצמו 'איכה'⁵¹.

אם יש ברית-מילה, מלים אחר הקינות⁵². האב והאם, המוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת (אך לא נעליים) עד אחר המילה. מברכים על הכוס ונותנים לתינוקות⁵³.

אין 'שאלת שלום' בתשעה באב. וכן אין לומר 'בוקר טוב' וכדומה, או לשלוח שי לחברו. מי שאינו יודע מכך ונותן שלום, משיכים לו בשפה רפה ובכובד ראש, וטוב שיודיענו שתשעה באב היום⁵⁴.

אמירת תהילים היום: רק לפני מנחה⁵⁵ ואילך

גיליונות: תת"ו, תתמ"ז, תתנ"ו.

48 מ"א ס' תקנ"ט ס"ד.

49 ספר המנהגים.

50 לאמירת פיוט 'אלי ציון' - נהג הרבי לעמוד (המנהגים השונים בזה ראה נטעי-גבריאל פרק טא סעיף יב, וש"נ). אין אומרים את הקינות שחברו בדורותינו לזכר קדושי השואה (ראה 'כפר חב"ד' גיליון 1005 שהרבי שלל זאת. וראה נטעי-גבריאל שם ס"ד).

51 לוח כולל-חב"ד. אצל אדמו"ר מהורש"ב בשחרית היו מסיימים את התפילה בשעה 12:30 לערך [ואם התחילו בשעה מוקדמת יחסית, הרי שהאריכו הרבה בקינות. וראה בשערי-תשובה ר"ס תקנ"ט, שבמקום שאין מאריכין בקינות, טוב שלא להשכים, בעניין שישוה באמירת הקינות עד סמוך לחצות היום], ואחר כך היה אומר [לעצמו, לא בציבור] 'איכה' במשך שעה וחצי לערך, ורק אחרי כן ישב על כסא כרגיל - ספר-המנהגים עמ' 48.

52 בספר מהרי"ל - מנהגים (הוצאת מכון-ירושלים ס"ע רנה) איתא, שאו, ב'ובא לציון', כן אומרים 'ואני זאת בריתי'. וצ"ב מנהגו בזה.

53 לוח כולל-חב"ד.

54 שו"ע ס' תקנ"ד ס"כ ומשנה-ברורה שם.

55 ראה בס' 'תורת מנחם' - מנחם ציון ח"א עמ' 312 שהרבי הסביר שבתהילים יש 'נעימות וזמירות' שזהו ענין של שמחה, שלכן לא אמר תהילים (ברבים) בימי השבעה' בשנת תשמ"ח, עיי"ש הציון לענין ת"ב בשחרית.

נשים רשאיות, לכאורה, לומר (אם נוהגות בזה): שיר-שליים,

(השלמה - אחרי חצות הלילה, כרגיל⁵⁶).

אמירת חומש ותניא דחת"ת היום: רק לפני

מנחה⁵⁷ ואילך (השלמה - מצאת הכוכבים, כרגיל).

לימוד הרמב"ם היום: רק במוצאי היום⁵⁸.

לימוד ענייני בית-הבחינה היום: אחרי חצות

היום⁵⁹ (השלמה - מצאת הכוכבים)⁶⁰.

עד חצות היום⁶¹, אסור לעשות מלאכה שיש בה

שיהיה קצת. ואין מכינים צורכי סעודה⁶². ואין יושבים

'אין כאלוקינו', חת"ת (ומה שהורה להן הרבי) ענייני 'בית הבחינה' - מייד אחרי חצות היום. גברים אומרים זאת כדלהלן רק אחרי ק"ש בתפילין דרש"י - כנראה כסדר ההשלמה דשחרית.

56 מפשטות הלשון בספר-המנהגים 'וכל השיעורים השייכים לשחרית'.

57 ספר-המנהגים - מנהגי ת"ב.

58 כן הוא ב'מורה שיעור' לרמב"ם (מוגה). ואולי כיוון שלא רצה הרבי להקל בדין ת"ב, קבע מראש שילמדו זאת בלילה לימוד כסדרו, לא בגדר "השלמה" (משא"כ חת"ת, כמבואר באג"ק כרך יג עמ' שלא), אף שבכל יום עיקרו ביום דווקא, כמ"ש בסה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 194 הערה 39.

59 והעירני ח"א, שאולי כיוון שמותר ללמוד ענייני בית-הבחינה אחר-צ - ניתן יהיה גם לסיים אז מס' מידות ותמיד, אף שבשיחות (כמה מהן צוינו לעיל בהערה 32) לא נזכרה בפירוש בעניין הסיום היום אלא מס' מוק" (אלא שרוב המקומות הלשון היא "בלימוד המותר אז ע"פ שו"ע" וכד'). ועצ"ע.

60 סה"ש תנש"א ח"ב עמ' 691 סוף הערה 87. והנה בלקוטי-שיחות כרך כח עמ' 286 איתא, שהואיל והשיעורים בתורה הם "חיי נפשו", הרי זה גם למי "דלא ידע מאי קאמר" (למרות שכמובן, מאותה סיבה, צריך לעשות הכול על-מנת להתעמק בהם), וזה כולל חת"ת, רמב"ם ו'בית הבחינה', עיי"ש. וכנראה שזו גם הסיבה להיתר אמירתם בת"ב אחר-צ (אף שמדינא ניתן היה לאומרים בבוקר, מצד צער, או מדין "להוט אחר התורה", או מצד "סדר היום", אך בפועל ההוראה היא להחמיר ולדחותם לאחר חצות - ראה נטעי גבריאל הל' אבילות ח"ב פרק קו הערות ה"א). וגם אם נאמר ששיעור הרמב"ם נתקן מראש לאומרו בלילה (רק במוצאי ת"ב - כי בכל יום עיקרו ביום דווקא, סה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 194 הערה 39) ולא כהשלמה, עדיין צ"ע מדוע בענייני בית-הבחינה לא נאמר דבר זה. ואולי מפני שעניינים הוא "בניין בית" וזה שייך בעיקר לפני תום יום ת"ב. ועצ"ע.

61 ב'תורת-מנחם' - התועודיות' תשי"א שבהערה 25: "כפי שראיתי על הרבי - הנה בתשעה באב לאחר חצות היום לא היתה ניכרת עליו מתיחות ועצבות".

62 וכבר כתבו, שיותר טוב לעסוק בצורכי סעודה אפילו קודם חצות, מאשר לדבר דברים בטלים וכדומה (טור ברקת ס' י

על הספסל⁶³.

כתב הרבי נשיא דורנו: "לא ראיתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר הולך לבית-החיים בתשעה באב"⁶⁴.

מנחה:

תפילת מנחה - בשעה מאוחרת יחסית⁶⁵.
'אגרא דתעניתא' (=דמי הסעודות שנחסכו בגלל התענית) - נותנים לצדקה לפני תפילת מנחה⁶⁶.
מתעטפים בטלית ומניחים תפילין בברכה.
קריאת-שמע (כדי לומר קריאת-שמע בתפילין, אומרים את כל שלוש הפרשיות⁶⁷). שיר-של-יום. אין כאלוקינו, וכל השיעורים (כולל: חת"⁶⁸). וענייני בית הבחירה⁶⁹) השייכים להשרית⁷⁰.

תקנ"ט ס"ק ז).

63) לוח כולל-חב"ד, ע"פ שו"ע שם סכ"ב ונו"כ.

64) ספר-המנהגים עמ' 47. וראה הסבר ע"ז באג"ק חלק יא עמ' שז.

65) ספר-המנהגים שם, ע"פ שו"ע אדה"ז סימן קכט. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"ה ס"ק ב, שיש המתפללים מנחה גדולה בת"ב כזרזין מקדימין להנחת תפילין, ודחה זאת. וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה מתפלל בקביעות בכל התעניות, כולל תשעה באב, בשעה הרגילה לתפילת מנחה בכל יום (15:15).

בכ"ה החיים סי' תקנ"ט ס"ק יט הביא מס' פתחי-עולם (שמחברו היה מחסידי חב"ד), שבמנחה תולין את הפרוכת במקומה כמו שלובשים את הטלית. וכן מנהגו, וכך נהגו אצל הרבי (הרה"ח רי"ל שי' גרונר).

66) כדאיתא בספרים (מטה-משה סי' תשנ"ו, אליה-רבה סי' תקס"ו ס"ק ב) שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה, כדי שדמי המאכלים שאינו אוכל ושיתה באותו יום אכן יעלו לקדושה ממש - התועודיות' תשמ"ט ח"ב עמ' 460.

67) ודלא כמשנה-ברורה סי' תקנ"ה ס"ק ה. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"ה ס"ק ג, ובספר 'נטעי גבריאל' הל' בין-המצרים, בשו"ת שבסוף הספר (במהדו"ב - סימן יט) בענין זה. אך אין לחזור תיבות "ה' אלוהיכם אמת" (ראה אג"ק חט"ז עמ' רצד).

68) לכאורה, את שיעור התניא ניתן היה לומר בבוקר, ראה לעיל ובהערה 35, אבל מהלשון 'כל השיעורים' משמע שסדר האמירה צ"ל דווקא אחרי שחרית. ואגב, התניא שהרבי היה אומר לפני התפילה, לא היה מהשיעור היומי.

69) ראה ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 691 - 691 (ושם, שיש לזה השלמה במוצאי היום). אך בשיעור הרמב"ם היומי, ההוראה במורה-שיעור, המוגה, היא ללמדו (רק) במוצאי תשעה באב. (ראה 'התקשרות' גיליון כח עמ' 16, גיליון לו עמ' 15 וגיליון נב עמ' 16).

70) ספר המנהגים. ראה גם אג"ק חלק יז עמ' קמו, שטוב ללמוד שיעורי חת"ת בסמוך לשחרית. ובשו"ע אדה"ז סי' קנה

אחר-כך⁷¹ סדר תפילת מנחה: וידבר. קטורת. אשרי. חצי קדיש. קוראים 'ויחל' לשלושה אנשים, והשלישי מפטיר ב"דרשו ה' בהימצאו". יהללו. חצי קדיש⁷². שמונה-עשרה. אומרים 'נחם' בכונה ירושלים, 'ועננו' (בתפילת לחש) ב'שומע תפילה'⁷³. שכח 'נחם' - אומרה בברכת 'שמע קולנו' אחר 'עננו', או ב'רצה' קודם 'ותחזינה', או ב'מודים' קודם 'ועל כולם', ואם שכח - אינו חוזר. שכח 'עננו' - יאמרנה (ללא חתימה) אחר 'אלוקי נצור' קודם 'יהיו לרצון'. בחזרת הש"ץ אומר 'עננו' בין גואל לרופא, 'נחם' בכונה ירושלים, "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו...". (או נשיאת כפיים - לנהגים אותה בכל יום. ונוטלים תחילה ידיהם עד הפרק⁷⁴). קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום⁸.

לאחר מנחה⁷⁵ (קודם השקיעה⁷⁶), מניחים תפילין דרבנותם⁷⁷ ואומרים קריאת-שמע, קדש, והיה כי

ס"א, שכן עדיף לגבי כל שיעורי תורה הנלמדים ביום.

71) ספר המנהגים. סדר התפילה - לוח כולל-חב"ד (וראה לעיל הערה 46).

72) כשהתפלל הרבי כש"י, התחיל את החצי קדיש במנחת ת"צ מייד לאחר סיום ברכות ההפטרה (כדי למנוע הפסק, ע"ד מנהגו במנחת ש"ק), ותוך-כדי אמירתו אמרו 'הללו' והחזירו את הס"ת לארוה"ק.

73) מי שאינו מתענה, לא יאמר 'עננו' (גם לא 'ביום צום התענית' הזה"). ראה הדעות בזה בפסקי תשובות סי' תקס"ה ס"ק א.

74) הוראת הרבי ביו"כ, ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' אלולית-שרי עמ' ריז. ושם, שגם הם צריכים ליטול ידיהם במוצאי היום ג"פ לסירוגין עד הפרק.

75) הרבי נהג תמיד להניח בבוקר (ראה לעיל ע"י ציון 44) רק תפילין דרש"י. למנחה הניח שוב תפילין דרש"י, ולאחריה חלץ אותן בחדרו והניח תפילין דר"ת, ואחריהן תפילין דשימושא-רבא וראב"ד.

76) ראה פסקי הסידור אות נג. קובץ 'אהלי שם' גיליון ז, עמ' רלח. אך מסתבר, שמי שלא הניח עדיין - יניח גם אחרי השקיעה. וראה דיון בזה ב'התקשרות' גיליונות: תשפ"ג, תשפ"ז, ת"ת, תת"ז.

77) לעצם ההנחה בת"ב - "מסיפורי כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ל דבר הנהגות אביו כ"ק אדמו"ר מהרש"ב. והוא דלא כמו שכתב במשמרת-שלום ס"מ משו"ת הרמ"ע מפאנו" - ספר-המנהגים שם [וראה שם להלן עמ' 77 אודות אבל ר"ל בתוך שבעה שיניח תפילין דר"ת, בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל מפאריטש, ושכן מובא בשם המקובל מוהר"ר שלום שרעבי].

יביאך, ושש זכירות⁷⁸.
סיום הצום: בצאת הכוכבים.

יום רביעי י' במנחם-אב

"כמדומה, שבלייל מוצאי תשעה באב נוטלין את הידיים ג' פעמים לסירוגין כמו נטילת ידיים שחרית, אבל בלא ברכה"⁷⁹. הנטילה - לפני קידוש לבנה⁸⁰. וכן נועלים הנעליים ורוחצים הפנים תחילה⁸¹.

בלילה אין אוכלים בשר ואין שותים יין⁸².
עד חצות היום יש להימנע גם מברכת 'שהחינו'⁸³.

78 ספר-המנהגים, והאמירות - ה"ה מכלל סדר היום.
79 "לא שמעתי זה בפירוש, אבל למדתיה מהנהגת מוצאי יום-הכיפורים" - ספר-המנהגים.

80 כמו במוצאי יום-הכיפורים - אג"ק חלק כ עמ' רפד.

81 לוח כולל-חב"ד.

82 על-פי הרמ"א סי' תקנ"ח.

לאחר קידוש לבנה במוצאי ת"ב תש"ל, החלו הת' לומר בנוכחות הרבי "כי אלוקים יושיע ציון", והרבי נוף בהם מיידית ושאל "היכן המשפיע?", באומרו שזה דבר טוב, אבל ע"פ שו"ע צריך להמתין עד מחר בצהרים.

ולהעיר ממנהג העולם לומר ולקד "טובים מאורות" בסוף קידוש לבנה, גם במוצאי ת"ב (לוח 'דבר בעתו'. נטעי-גבריאל פמ"ט הערה ז' וס"פ פ"ז).

83 בלוח כולל-חב"ד משמע שאסור עד חצות, וכן מנהג העולם. מאידך הרה"ק מבארדיטשוב נ"ע פירש דברי המג"א שגם בשר ויין שרי (משחרית), ארחות-חיים תקנ"ח סק"א בשמו. וראה

אולי יש לומר שבהוספה בלימוד (דט"ו באב) מתחילים כבר מתשעה באב ואילך⁸⁴.

יש לערוך 'סיום' גם במוצאי תשעה באב⁸⁵.

הרבי הציע להתוועד שלוש פעמים אחרי ת"ב: "ועל-כל פנים: בחמשה-עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחריה, שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו. ובשלוש פעמים הווי חזקה..."⁸⁶.

"... ולקשר ה'סיום' (ב'משפט' - הלכה) גם עם נתינה לצדקה. ובמקום המתאים - לקשר את ה'סיום' - "יומא טבא לרבנן" - גם עם סעודה והתוועדות. ויש לפרסם זאת בכל מקום האפשרי..."⁸⁷.

"הנוסעים למקומות שונים... ייקחו עמם קופת צדקה... שמזכירה ומעוררת אודות נתינת הצדקה בפועל"⁸⁸.

ביה"ל תקנ"ח ד"ה עד חצות. נטעי-גבריאל בין-המצרים ח"ב פרק פט ס"ז. ש"ש כהלכתה ח"ב פמ"ב הע' טר"ז. בירור הלכה סו"ס תקנ"ח. שו"ת: שאילת יעב"ץ ח"א סי' צו. אינדברו ח"ח סי' מ. אבר-ישראל ח"ז סי' כז. יחוה-דעת ח"ה סי' מא. פסקי-תשובות שם ס"ק ד.

84 לקוטי-שיחות חלק יד עמ' 206, הערה ד"ה 'בנתנם סימן', עיי"ש.

85 "ועי"ז תהיה מעלה נוספת - שני סיומים (בת"ב עצמו ובמוצאי ת"ב), ש'כפול' קשור עם הגאולה" - 'התוועדות' תשמ"ט ח"ד עמ' 94.

86 לקוטי שיחות חלק לט עמ' 229.

87 ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733.

88 'התוועדות' תשמ"ח ח"ד עמ' 121, 123.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש